

PRIPRAVA ZA NASTAVU

Sinonimija i homonimija

1.	IME I PREZIME :	<i>Sandra Rossetti-Bazdan</i>
3.	NASTAVNI PREDMET:	<i>Hrvatski jezik</i>
4.	NASTAVNO PODRUČJE:	<i>Hrvatski jezik</i>
5.	NASTAVNA CJELINA:	<i>SEMANTIČKI ODNOSI IZMEĐU LEKSEMA</i>
6.	NASTAVNA JEDINICA:	<i>Sinonimija i homonimija</i>
7.	TIP SATA:	<i>Obrada novoga gradiva</i>
8.	NAZIV ŠKOLE :	<i>Ekonomska i trgovačka škola Dubrovnik</i>
9.	RAZRED:	<i>IV. 6</i>
10.	REDNI BROJ SATA:	<i>39.</i>
11.	NADNEVAK:	<i>3. prosinca 2009.</i>

CILJEVI I ZADATCI NASTAVNE JEDINICE

Obrazovni :

- uočiti određene značenjske odnose među leksemima
- znati definirati i prepoznati sinonime i homonime
- razlikovati sinonimske istoznačnice i bliskoznačnice
- razlikovati općejezične i individualne (kontekstualne) sinonime
- razlikovati prave homonime od homografa i homofona
- razlikovati leksičke od obličnih (morfoloških) homofona
- usporediti polisemiju i homonimiju

Odgojni :

- poticati zanimanje za leksičko blago hrvatskoga jezika
- razvijati želju za bogaćenjem osobnoga rječnika

Funkcionalni :

- razvijati sposobnost logičkoga i apstraktnoga mišljenja
- poticati sposobnosti zapažanja, povezivanja, uspoređivanja i zaključivanja
- razvijati sposobnost za analizu i sintezu

OBLICI NASTAVNOGA SATA

- frontalni rad
- individualni rad

NASTAVNE METODE:

- metoda izlaganja i upućivanja
- metoda demonstracije slikokaza
- metoda heurističkoga razgovora
- metoda samostalnoga učeničkoga rada
- metoda pisanja (na ploču, u bilježnicu)

NASTAVNI SUSTAV:

- korelacijsko-integracijski

NASTAVNI IZVORI – NASTAVNA SREDSTVA I POMAGALA:

- živa govorena riječ
- udžbenik (Čubrić, Marina, *Hrvatski jezik 4*, ŠK., Zagreb, 2001. i 2009.)
- rječnik
- nastavni listić sa zadacima za ponavljanje i vježbanje
- slikokaz

- tehnički uređaji za projekciju slikokaza
- ploča i kreda

LITERATURA:

1. Anić, Vladimir, *Rječnik hrvatskoga jezika*, Novi Liber, Zagreb, 1996.
2. Čubrić, Marina, *Hrvatski jezik 4 (udžbenik za 4. razred četverogodišnjih strukovnik škola)*, ŠK, Zagreb, 2001. i 2009.
3. Dujmović-Markusi, Dragica, *Fon-fon 4*, Profil, Zagreb, 2004.
4. Samardžija, Marko, *Hrvatski jezik 4*, ŠK, Zagreb, 2001.
5. Simeon, Rikard, *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva*, MH, Zagreb, 1969.
6. Šonje, Jure (urednik), *Rječnik hrvatskoga jezika*, Leksikografski zavod i ŠK, Zagreb, 2000.

ZA SAT JE POTREBNO PRIPREMITI:

- umnožene nastavne listiće za svakoga učenika
- slikokaz
- tehničke uređaje za projekciju slikokaza
- umnožene primjerke domaće zadaće (primjer testa iz leksikologije) za svakoga učenika

USTROJ SATA	SADRŽAJ RADA		Nastavna sredstva i pomagala	VRJEME
			Nastavne metode	
UVODNI DIO SATA	<p>N: Danas, kao što znate, nastavljamo sa sadržajima iz leksikologije. Prije nego što prijedemo na novo gradivo, riješit ćemo nekoliko zadataka kojima ćemo provjeriti jesmo li dobro usvojili staro gradivo.</p> <p><i>Dijelim nastavne listiće, učenici rješavaju zadatke.</i></p> <p><i>Dok učenici rade, ja uključujem (provjeravam) računalo i projektor.</i></p> <p><i>Slijedi zajednička provjera zadataka. Nakon provjere prvoga i drugoga zadatka, reproducirat ću jedan isječak iz rječnika da učenici mogu usporediti svoje odgovore s definicijama u rječniku. Zatim nastavljamo s provjerom ostalih zadataka. Ovisno o rezultatima rada, pohvalit ću učenike ili ću ih uputiti da malo bolje prouče prethodno gradivo iz leksikologije.</i></p>		nastavni listić slikokaz	oko 10 min
			izlaganje i upućivanje samostalni učenički rad (pisanje) razgovor reprodukcija slikokaza	
SREDIŠ- NJI DIO SATA	<p><i>U središnjem dijelu sata projiciram slikokaz uz izlaganje i tumačenje novih pojmova i sadržaja. Pritom ukazujem na stranice u udžbeniku gdje se određeni sadržaji nalaze.</i></p> <p><i>Usvajanje novih pojmova popraćeno je zadacima za uvježbavanje.</i></p>		slikokaz udžbenik	oko 30 min
	<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 50%; padding: 5px;">NASTAVNIČKE UPUTE</td> <td style="width: 50%; padding: 5px;">SLIKE</td> </tr> </table>	NASTAVNIČKE UPUTE	SLIKE	
NASTAVNIČKE UPUTE	SLIKE			

N: Podsjetimo se naslova cjeline...

1. SLIKA

SEMANTIČKI ODNOSI IZMEĐU LEKSEMA (2. dio)

... i semantičkih odnosa koje smo već obradili. Dakle, kojim ćemo se semantičkim odnosima među leksemima danas posvetiti?

U: Sinonimiji i homonimiji.

2. SLIKA

Semantički odnosi između leksema

1. Odnosi nadređenosti i podređenosti – HIPERONIMI i HIPONIMI
4. Antonimija – ANTONIMI
2. Sinonimija – SINONIMI
3. Homonimija – HOMONIMI

N: Krećemo sa sinonimijom, odnosom između sinonima. Da shvatimo što je to sinonimija, trebamo definirati sinonime. Otvorite udžbenik na str.21., novo izdanje str. 19. , pa ćemo usput pratiti udžbeničku lekciju.

3. SLIKA

Sinonimija

N: Kao što vidite, sinonimi su leksemi različitoga izraza, a istoga ili sličnoga sadržaja. Prema tome jesu li potpuno istoga ili sličnoga sadržaja, dijele se na istoznačnice i bliskoznačnice.

Čitam primjere.

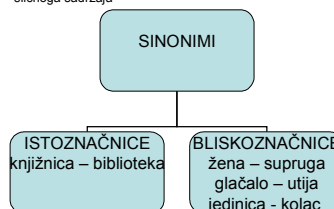
N: Sinonimi *knjižnica* i *biblioteka* mogu se zamjenjivati u svim situacijama, tj. u svim kontekstima, zato su to bliskoznačnice. Međutim, sinonimi *žena* i *supruga* ne mogu se zamjenjivati u svim situacijama. Što mislite, zašto ne?

U: Zato što nemaju isto značenje.

N: Koji leksem ima šire značenje?

4. SLIKA

Sionimi - leksemi različitoga izraza, a istoga ili sličnoga sadržaja

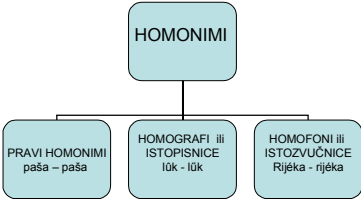

Napomena:

Nemojte prepisivati za vrijeme tumačenja.

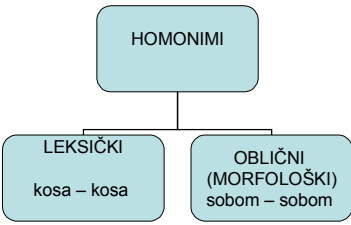
Prepišite tekst i precrtajte shemu u bilježnice.

	<p>Što je s parovima <i>glačalo – utija i jedinica – kolac</i>? Jesu li oni po značenju isti li slični? Mogu li se oni zamjenjivati u svim kontekstima? Bi li bilo dobro da naša tajnica u statističkom izvješću Ministarstvu napiše da učenici na polugodištu imaju u prosjeku 10% kolaca ili kečina? (Različiti odgovori.) Vaše ćemo odgovore provjeriti sljedećim slajdom.</p>		
	<p>N: Dakle, obratite pozornost: u našem jeziku ima jako malo <i>istoznačnica</i>. Obično su to parovi poput prethodnoga primjera gdje je jedan leksem hrvatska riječ, a drugi tuđica. <i>Dajem i druge primjere.</i> Bliskoznačnica ima znatno više. Kriterij za određivanje bliskoznačnice nije samo razlika u značenju, već i mogućnost zamjenjivanja u svim kontekstima. <i>Uvodim pojam</i> kontakti sinonim <i>i dajem primjere.</i></p> <p>Naš je jezik bogat sinonimima tako da osim sinonimskih parova imamo i sinonimske nizove. Možete li ovom paru dodati još jedan sinonim da postane niz: veselje – sreća - ... ? (Različiti odgovori.)</p> <p>Pročitajmo primjere za sinonimske nizove iz vašega udžbenika na 22./20. str. (Učenici pronalaze tekst i čitaju primjere.)</p>	<p>5. SLIKA</p> <p style="text-align: center;">Sinonimi</p> <ul style="list-style-type: none"> • ISTOZNAČNICE – mogu se zamijeniti u svim kontekstima • BLISKOZNAČNICE – ne mogu se zamijeniti u svim kontekstima <p>a) Žena – supruga (razlika u širini značenja) b) Glačalo – utija ili jedinica – kolac (jedan član sinonimskoga para pripada standardnom, a drugi regionalnom ili žargonskom leksiku)</p> <p><i>Napomena:</i> Prepišite tekst u bilježnice.</p>	
	<p><i>Objašnjavam razliku općejezičnih i individualnih sinonima. Čitamo primjer iz udžbenika.</i> N: Koje je značenje leksema <i>dom</i> u općejezičnoj uporabi? U: Kuća, okruženje u kojem se živi,</p>	<p>6. SLIKA</p> <p style="text-align: center;">Sinonime još možemo podijeliti na:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Općejezične • Individualne ili kontekstualne (u književnim djelima), str. 23. 	

	<p>obitelj, zavičaj, ustanova (ali ne i zemlja podrijetla).</p> <p>N: Kod kojih smo leksema već susreli ovakvu podjelu? U: Kod antonima.</p>	<p><i>Napomena:</i> Prepišite tekst u bilježnice.</p>		
	<p>N: Sljedećim ćemo zadatkom provjeriti možete li razlikovati istoznačnice i bliskoznačnice. Ne prepisujte tekst zadatka, prepišite samo sinonimske parove i odredite jesu li istoznačnice ili bliskoznačnice. <i>Provjeravamo i komentiramo rezultate.</i></p>	<p>7. SLIKA</p> <p>Zadatak</p> <ul style="list-style-type: none"> • Odredite istoznačnice i bliskoznačnice u sljedećim sinonimskim parovima: <p>NARAŠTAJ – GENERACIJA ORTOGRAFIJA – PRAVOPIS RODITELJI – STARCI PROZOR – FUNJESTRA</p>		
	<p>N: Prelazimo na sljedeći semantički odnos između leksema – homonimiju. Otvorite udžbenik na 30./27. str. Homonimi su, prema definiciji, upravo suprotni sinonimima. Prema tome, služeći se definicijom sinonima, sami napravite definiciju homonima. Nemojte viriti u udžbenik. <i>Čitamo definicije dok ne dobijemo točan odgovor.</i></p>	<p>8. SLIKA</p> <p>Homonimija</p>		
	<p>N: Provjerite jeste li dobro napisali definiciju. Ako niste, ispravite.</p> <p>Pogledajmo sada podjelu homonima prema podudaranju izraza, ali prvo odgovorite znate li značenje leksema PAŠA i PAŠA? <i>(Različiti odgovori.)</i> Možemo li reći da su oni potpuno istoga izraza? Zašto? U čemu se sve podudaraju? <i>(Različiti odgovori.)</i> A ostali primjeri? Sljedećim slajdom provjerit ćemo vaše odgovore.</p>	<p>9. SLIKA</p> <p>Homonimi - Leksemi istih izraza, a različitih sadržaja</p> <p><i>Napomena:</i> Prepišite tekst u bilježnice. Precrtajte shemu.</p>		

	<p>Dodatno pišem na ploči i komentiram prave homonime.</p> <p>N: Prepišite u čemu se podudaraju pravi homonimi, a zatim pismeno odgovorite na postavljeno pitanje.</p> <p><i>Čitamo odgovore.</i></p>	<p>10. SLIKA</p> <p>Homonimija</p> <p>Pravi homonimi podudaraju se:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Fonemski 2. Ortografski (veliko ili malo slovo) 3. Prozodijski (naglasak, duljina) <p>Zadatak: Kako se podudaraju homografi, a kako homofoni?</p>		
	<p>N: Provjerite i ispravite ako ste pogriješili.</p>	<p>11. SLIKA</p> <p>Odgovor:</p> <p>HOMOGRAFI ili ISTOPISNICE se podudaraju ortografski, ali ne i prozodijski. lúk - lúk</p> <p>HOMOFONI ili ISTOZVUČNICE se podudaraju prozodijski, ali ne i ortografski. Rijéka – rijéka</p>		
	<p>N: Ovim ćemo zadatkom provjeriti razlikujete li vrste homonima. Ne prepisujte tekst zadatka, samo homonimske parove. Zasad zanemarite ovaj par ispod crte.</p> <p><i>Nakon što provjerimo rješenja, učenike upućujem da promotre par ispod crte.</i></p> <p>N: Promotrite homonimski par <i>sobom – sobom</i>. Usporedite ga s prethodnim parovima. Uočavate li neku razliku? <i>(Različiti odgovori.)</i></p>	<p>12. SLIKA</p> <p>Zadatak:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Odredite vrstu homonima u sljedećim homonimskim parovima (potpuni, homografi ili homofoni): <p>kupiti – kupiti Dunja – dunja kosa – kosa</p> <hr/> <p>sobom (I zamjenice) – sobom (I imenice)</p>		

	<p>N: Dakle, homonimi se još mogu podijeliti prema tome jesu li im izrazi jednaki u kanonskom, temeljnom obliku ili do izjednačavanja izraza dolazi zbog promjene oblika riječi (deklinacijom, konjugacijom ili komparacijom).</p> <p><i>Bude li dovoljno vremena, možemo pogledati primjere obličnih homonima iz udžbenika, a ako vrijeme istječe, uputit ću učenike da to kod kuće naprave.</i></p>	<p>13. SLIKA</p> <p><i>Napomena:</i> Prepišite tekst u bilježnice.</p> <pre> graph TD A[HOMONIMI] --> B[LEKSIČKI kosa – kosa] A --> C[OBLIČNI (MORFOLOŠKI) sobom – sobom] </pre>		
USTROJ SATA	SADRŽAJ RADA		Nastavna sredstva i pomagala	VRJEME
	<p><i>Na završetku središnjega dijela sata učenicima ću postaviti problemsko pitanje:</i></p> <p>Mislite li da je jednostavno razlikovati višeznačnicu (jednu riječ s više značenja) od homonima (dvije različite riječi)?</p> <p><i>Nakon učeničkih odgovora reproducirat ću natuknice iz rječnika kojima zorno mogu ilustrirati tu problematiku.</i></p> <p><i>Natuknice:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • škola kao primjer višeznačnice • kosa – kosa – kosa kao primjer homonima • šah – kao dvojbeni primjer <p>Mislite li da je ŠAH višeznačnica ili su ŠAH i ŠAH homonimi?</p> <p><i>Objasnit ću učenicima etimologiju riječi ŠAH (društvena igra).</i></p> <p><i>Na završetku učenike ću uputiti na lekciju u udžbeniku: Načini nastajanja leksičkih homonima. Nju tretiram kao neobavezan sadržaj.</i></p>	<p>sliko-kaz</p> <p>problemska nastava</p>		
ZAVRŠNI DIO SATA	<p>N: Podijelit ću vam domaće zadaće koje morate donijeti sljedeći sat. Napominjem da uskoro pišemo pismenu provjeru i da se potrudite oko domaćih zadaća koje su ujedno i primjer testa. Na vrhu papira imate primjer teorijskih zadataka koji mogu doći u testu. Na njih ne morate pismeno odgovoriti, ali provjerite znate li sve odgovore. Ako s nekim pitanjima budete imali problema, to ćemo riješiti na sljedećem satu uvježbavanja.</p> <p><i>Učenicima dijelim domaće zadaće. Zahvaljujem im na suradnji, a gostima na strpljenju.</i></p> <p>(NAPOMENA: treba spremati rezervne zadatke za uvježbavanje obrađenoga gradiva ako ostane imalo vremena. Tada bi učenici pojedinačno izlazili na ploču i rješavali zadatke.)</p>	<p>nastavni listić</p>	<p>oko 5 min</p>	

U PRIVITKU:

1. Nastavni listić
2. Domaća zadaća
3. Slikokaz

Nastavni listić

1. Koliko ima riječi a koliko leksema u sljedećoj rečenici: *Znam da ništa ne znam.*
Riječi ima ____, a leksema ima ____ . Leksemi su: _____ .

2. Napiši denotativno i konotativno značenje riječi.

	denotativno značenje	konotativno značenje
učionica		
škola		

3. O kakvom se prijenosu značenja radi u sljedećem primjeru? Točno podcrtaj metaforu ili metonimiju.

Cijela je ulica poznavala Ivana. _____

Ti si moje srce. _____

4. Odredi kakvi su sljedeći parovi antonima (istokorijenski ili raznokorijenski):

nizak – visok _____

oženjen – neoženjen _____

5. Napravi oksimorone od zadanih imenica: LJEPOTA, KAPITALIZAM

Nastavni listić

6. Koliko ima riječi a koliko leksema u sljedećoj rečenici: *Znam da ništa ne znam.*
Riječi ima ____, a leksema ima ____ . Leksemi su: _____ .

7. Napiši denotativno i konotativno značenje riječi.

	denotativno značenje	konotativno značenje
učionica		
škola		

8. O kakvom se prijenosu značenja radi u sljedećem primjeru? Točno podcrtaj metaforu ili metonimiju.

Cijela je ulica poznavala Ivana. _____

Ti si moje srce. _____

9. Odredi kakvi su sljedeći parovi antonima (istokorijenski ili raznokorijenski):

nizak – visok _____

oženjen – neoženjen _____

10. Napravi oksimorone od zadanih imenica: LJEPOTA, KAPITALIZAM

Domaća zadaća – primjer testa iz leksikologije

1. Što je leksikologija? Nabroji 4 njene discipline.
2. Objasni pojmove: metafora, okamenjena metafora, metonimija, oksimoron (uz po 1 primjer).
3. Koje uvjete moraju zadovoljiti potpuni homonimi?
4. Koliko u sljedećoj rečenici ima riječi, a koliko leksema? Ispiši sve lekseme!
NOVO GRADIVO OBRADIVAT ĆEMO NA NOVOM SATU.
5. Napiši denotativno i konotativno značenje riječi.

	denotativno značenje	konotativno značenje
KOMAD		

6. O kakvom se prijenosu značenja (o metafori ili o metonimiji) radi u sljedećem primjeru?

Točno podcrtaj metaforu ili metonimiju.

CIJELI GRAD JE USTAO NA NOGE.

POPIO JE CIJELU BOCU.

_____

_____

7. Odredi semantčke odnose između leksema: zrakoplov – avion _____

start – početak _____

rajčica - pomadora _____

rijeka – Rijeka _____

8. **Sinonime** iz 7. zadatka razvrstaj prema tome jesu li ISTOZNAČNICE ili BLISKOZNAČNICE, a ako su bliskoznačnice, objasni - zbog čega!

9. Odredi vrstu **homonima** iz 7. zadatka.

10. Kakav je ovaj **antonimski par** s obzirom na podrijetlo: LAŽ - ISTINA?

11. Iz niza leksema odredi jedan hiperonim i njemu podređene kohiponime:

CVIJET, PČELA, TRAVA, LJUBIČICA, RUNOLIST, TRN

TEORIJSKA PITANJA ZA TEST IZ LEKSIKOLOGIJE:

1. Što je leksikologija? Nabroji 4 njene discipline.
  2. Definiraj leksikološke discipline.
  3. Objasni prirodu jezičnog znaka. Od čega se sastoji?
  4. Objasni pojmove: jezik, govor, leksem.
  5. Objasni vez izraza i sadržaja jezičnoga znaka.
  6. Što su to punoznačnice, a što nepunoznačnice? Navedi ih!
  7. Objasni pojmove: metafora, metonimija, oksimoron (uz po jedan primjer).
  8. Što čini sadržaj višeznačnice? Objasni!
  9. Što su sinonimi, a što sinonimija?
  10. Što su homonimi, a što homonimija?
  11. Što su antonimi, a što antonimija?
  12. Gdje nalazimo individualne ili kontekstualne sinonime i antonime?
  13. Koje uvjete moraju zadovoljiti potpuni homonimi?
  14. U čemu se razlikuju homonimi i homografi? Daj primjer!
-